

Ämnesproven i grundskolans årskurs 9 och specialskolans årskurs 10

Provrapport

Religionskunskap

Provet vårterminen 2024

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Skolverket

Inledning

Nedan följer en provrapport för det nationella provet i religionskunskap som genomfördes våren 2024 i grundskolans årskurs 9. Rapporten är sammanställd av den grupp på Institutionen för didaktik och pedagogisk profession vid Göteborgs universitet som, på Skolverkets uppdrag, arbetar med att konstruera det nationella provet i religionskunskap.

Konstruktionsprocessen för provet

På ett övergripande plan konstruerades det prov som genomfördes vårterminen 2024 mot bakgrund av främst:

- styrdokumentet, det vill säga Lgr 22, kursplanen för religionskunskap samt kommentarmaterial till dessa,
- centralt givna direktiv från Skolverket, bland annat Skolverkets systemramverk för nationella prov,
- ett provramverk, inklusive konstrukt, för provet i religionskunskap med utgångspunkt i Skolverkets systemramverk för nationella prov,
- föregående års erfarenheter, bland annat i form av analys av statistiska beräkningar och lärarenkäter,
- resultat från och analys av utprövningar av såväl enstaka uppgifter som mindre och större grupper av uppgifter,
- resultat från och analys av utprövningar av bedömningsanvisningar, bland annat genom interbedömartest,
- resultat från och analys av kravgränssättning och spegling samt
- resultat från en helprovsutprövning.

Utöver detta genomgick provet också flertalet språkliga och etiska granskningsprocedurer.

Provets sammansättning

Det nationella ämnesprovet i religionskunskap för årskurs 9 var våren 2024 uppdelat på två delprov om vardera 120 minuter. Det genomfördes 23 och 25 april.

Provet 2024 bestod av totalt 24 uppgifter fördelade mellan delprov A (12 uppgifter) och delprov

B (12 uppgifter). I provet förekom två huvudtyper av uppgifter, dels uppgifter med slutna svarsalternativ (14), dels uppgifter med öppna svarsalternativ (10). På provet kunde eleverna samla poäng som gav olika provbetyg, F-A. Sammantaget fanns det 167 poäng att samla på provet. Om eleven samlade 145 poäng eller fler så erhöles provbetyget A. Om eleven samlade 129 till 144 poäng erhöles provbetyget B. Om eleven samlade 105 till 128 poäng erhöles provbetyget C. Om eleven samlade 85 till 104 poäng erhöles provbetyget D. Om eleven samlade 65 till 84 poäng erhöles provbetyget E. Om eleven samlade färre än 65 poäng erhöles provbetyget F.

För att underlätta för eleverna att förstå hur uppgifterna i provet skulle lösas innehöll provet en rad stödstrukturer. Det rörde sig till exempel om illustrationer, ingresser, startmeningar som eleverna kunde utgå ifrån när de skulle skriva resonemang samt en angivelse om respektive uppgifts totalpoäng. För att underlätta för bland annat elever med läs- och skrivsvårigheter fanns båda delproven inlästa på ett usb.

Provet ger enbart återkoppling på elevens prestation i ämnet religionskunskap, det vill säga en generell bild av elevens prestation i ämnet. Provet avser således inte att ge underlag för återkoppling på elevens prestation på enskilda kunskaps typer eller på enskilda delar av betygskriterierna.

Insamling

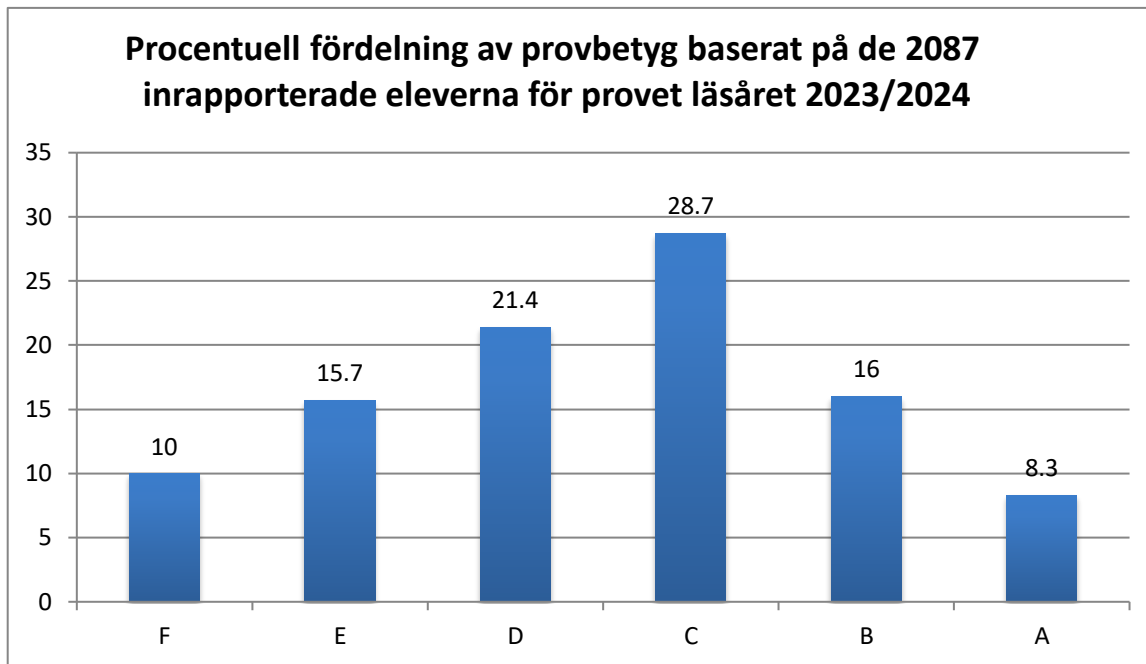
Lärare som genomförde något av proven i samhällsorienterande ämnen i årskurs 9 uppmanades att rapportera in provbetygen för samtliga elever till Statistiska centralbyrån (SCB)¹. Därutöver skulle resultaten för elever födda den 6:e, 16:e och 26:e i varje månad rapporteras till en digital databas (www.npso.se/inrapportering24). Denna inmatning gjordes för var och en av provets uppgifter. Elevens provbetyg räknades sedan fram av databasen. Resultaten för 2 087 elever rapporterades in på detta sätt, vilka således utgör ett slumpmässigt urval ur gruppen som genomförde proven. Påpekas ska likväl att det inte utgör hela populationen, även om det förefaller rimligt att anta att dessa resultat ger en i stort sett tillförlitlig bild av resultaten på provet som helhet (Figur 1). Nedanstående resultatredovisning bygger på denna inrapportering.

---

¹ Vid skrivandet av förevarande provrapport är resultaten från inrapporteringen till SCB ännu inte klara.

Provresultat med kommentarer

Provbetyg

Figur 1. Provbetyg, procentuell fördelning över de olika betygsstegen för det nationella provet i religionskunskap åk 9 läsåret 2023/2024 baserat på 2 087 inrapporterade prov.

Figur 1 visar den fördelning över provbetyg (i procent) som framkommer bland de ovan nämnda 2087 eleverna. Det enskilt vanligaste provbetyget var C med 28,7 % av eleverna. 8,3 % av eleverna fick provbetyget A och 10 % av eleverna fick provbetyget F. Fördelat över hela skalan är det rimligt att anta att provbetygen närmar sig formen av en normalfördelningskurva. Detta mot bakgrund av primärt två faktorer. För det första finns det anledning att utgå ifrån att kunskaper i religionskunskap återspeglar samma fördelningsmönster som för liknande andra kunskaper, det vill säga att det finns få elever som har antingen mycket begränsade kunskaper eller mycket omfattande kunskaper och att det finns ett stort antal elever som har kunskaper som befinner sig någonstans mitt emellan dessa ytterligheter. För det andra om provets betygsskala designas för att omfatta ungefär lika många poäng och nivån för provbetyget A sätts så att elevpopulationen som helhet når sin maximala prestationsnivå inom detta spann, det vill säga få eller inga elever inom populationen uppnår maximalt antal poäng.

Provgruppen finner fördelningen över betygskurvan tillfredställande för årets prov. Förfarandet med att pröva hela provet (både delprov A och delprov B) under så kallade high-stakeförhållanden, på cirka 300 elever har gett önskat resultat. Provgruppen hade dock siktat på

att fördelningen mellan provbetyget D och C varit mer jämnt fördelade. Inför nästa års prov 2025 kommer vi åter att använda förfarandet att pröva hela provet under high-stakeförhållanden, då detta är det förfarande som empiriskt har förutsättningar att skapa så stabila prov, avseende provbetygsfördelning, som möjligt mellan olika års prov. Dock är nästa års provgenomförande speciellt. Då genomförs provet för första gången digitalt. Samtidigt kommer det vara så att alla elever inte kommer att göra provet digitalt, utan några, oklart hur många, kommer att genomföra ett annat prov i pappersform, ett ersättningsprov. Eftersom vi inte kommer att ha kontroll över vilka elever som gör provet digitalt respektive i pappersform kommer vi inte att ha kontroll på vilket elevunderlag som faktiskt gör provet digitalt. Då proven inte är jämförbara och inrapportering primärt kommer att ske för de elever som gör provet digitalt, riskerar fördelningen över provbetyget som inrapporteras att inte följa en normalfördelningskurva nästa år.

På ett allmänt plan hade provgruppen gärna sett att tillförlitligheten, och beständigheten över tid, i dessa bedömningar, det vill säga utfallet i termer av fördelning på provbetyg, ytterligare kunnat ökas. För detta krävs emellertid att resurser tillförs till provkonstruktionsarbetet, bland annat för att genomföra bättre och mer omfattande slutprövningar av hela prov och utökade statistiska analyser av detta material. Trots sådana insatser är det dock troligt att en viss fluktuation mellan provbetygens fördelning mellan olika års prov kvarstår. Principiellt anser provgruppen därför att det vore bättre att först samla in elevresultat och därefter sätta poängnivåerna för de olika provbetygen. Det skulle på ett bättre sätt säkerställa provbetygets likvärdighet mellan olika ålderskontingenter. Detta baserat på dels de problem som finns med att mer exakt förutsäga ett provs svårighetsgrad i förhållande till ett annat, dels den relativa osäkerheten i de processer som används för att bestämma betygsgränser för provet när det sker på förhand.

Resultat i relation till kön och svenska som andraspråk

Vid en jämförelse mellan flickors och pojkars resultat på provet framkommer att flickorna över lag, precis som de föregående åren, har uppnått ett högre provresultat än pojkarna. Som synes i figur 2 och 3 befolkar flickorna i högre grad än pojkarna provbetygen A och B medan pojkarna i större utsträckning än flickorna befolkar provbetygen D, E och F. Detta resultat är baserat på de inrapporterade 2087 eleverna.

Figur 2. Fördelning av provbetyg för flickor på provet i religionskunskap läsåret 2023/2024.

Figur 3. Fördelning av provbetyg för pojkar på provet i religionskunskap läsåret 2023/2024.

Utifrån de 2087 inrapporterade elevproven har också analyser gjorts för att se om provet innehåller uppgifter som, i förhållande till det generella mönstret, gynnar flickor respektive pojkar. 8 av de 24 uppgifterna ger sådana indikationer. Två av uppgifterna tycks gynna flickor svagt (i relation till hur de presterat på provet som helhet). Sex av uppgifterna tycks gynna pojkar svagt (i relation till hur de presterat på provet som helhet). Om det ska finnas uppgifter som gynnar det ena eller andra könet bör det helst vara lika många som gynnar respektive kön, så att eventuell könsbias i provet minskas eller helst helt försvinner. Utifrån det perspektivet kan det sägas att årets prov i rimlig, men inte helt tillfredsställande, mån lever upp till att hantera den könsbias som föreligger i relation till vissa uppgifter.

Utifrån en enklare analys kring vilka uppgifter som gynnar respektive missgynnar pojkar och flickor, kan en möjlig tendens vara att öppna (som kräver en skrivinsats) resonerande uppgifter om etik, identitet och förhållandet religion-samhälle gynnar flickor medan slutna uppgifter (förutbestämda svarsalternativ) gynnar pojkar. I de senare återfinns innehåll som religion och samhälle, kristna inriktningar samt religioners ursprung och historia. Detta ligger i linje med kända mönster från tidigare prov men behöver analyseras vidare för att klargöras ytterligare. En sådan analys bör till exempel fokusera på innehåll och struktur i de enskilda provuppgifterna och tillhörande bedömningsanvisningarna.

I och med att provgruppen inför provet 2024 prövade hela provet under high-stakeförhållanden med cirka 300 elever fanns det möjligheter att statistiskt kartlägga uppgifter med könsbias redan

innan det att provet gick. Det gjordes dock inga sådana analyser på grund av de ekonomiska förutsättningar som gäller för provkonstruktionen. Även om det gått att fastställa uppgifter med könsbias vid helprovsutprovningen sker den så sent i processen att det inte finns reella möjligheter att hantera den eventuella biasen genom att korrigera i de enskilda uppgifterna. Möjligtvis skulle det gå att något korrigera urvalet av uppgifter som ingår i det faktiska provet om könsbiasen skulle visa sig vara mycket skev. Det skulle dock få andra icke önskvärda konsekvenser såsom att resultatfördelningen på helprovsutprovningen inte blir lika tillförlitlig som underlag för att sätta provbetygsgränserna. Att tidigare i produktionsprocessen skaffa sig statistiskt tillförlitligt underlag för att helt kunna hantera könsbias är i dagsläget inte möjligt, då utprovningens volymer tidigare under konstruktionsprocessen är för små. En ökning av dess volymer är eftersträvänsvärt, men inte enkelt att åstadkomma. Det är framför allt tre faktorer som försvårar en större utprovningens volym:

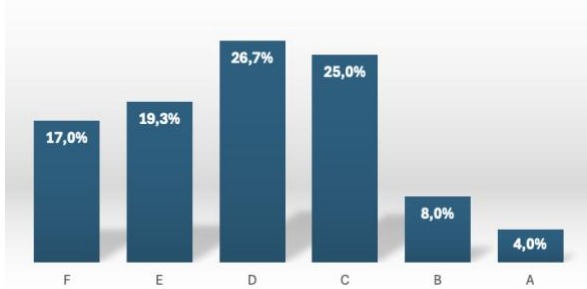
- bristande resurser/ekonomiska medel,
- svårt att rekrytera lärare och elever som är villiga att delta i utprovningens verksamhet samt
- bristande reliabilitet på grund av att low-stakeutprovningar alltid är mindre tillförlitliga.

Utifrån de inrapporterade 2087 eleverna har även provresultatet analyserats med avseende på skillnader mellan elever som läser svenska som andraspråk (svA) och elever som inte läser svenska som andraspråk (sv). Eftersom jämförelsevis få elever (176 individer) har uppgett att de läser svenska som andraspråk bör resultatet av denna analys tolkas med stor försiktighet. Som synes i figur 4 och 5 uppvisar, vid en jämförelse, elever som läser svA ett lägre provresultat än elever som läser sv. Det är ett mönster som är återkommande när provet 2024 jämförs med tidigare års prov.

Figur 4. Fördelning av provbetyg på provet i religionskunskap läsåret 2023/2024 för de som inte läser svenska som andraspråk.

Betyg svA 2024

Figur 5. Fördelning av provbetyg på provet i religionskunskap läsåret 2023/2024 för de som läser svenska som andraspråk.

Också när det gäller elever som läser svA kontra elever som läser sv har analyser gjorts för att se om provet innehåller specifika uppgifter som, i förhållande till det generella resultatmönstret, gynnar respektive missgynnar elever som läser svA visavi elever som läser sv. Totalt har 12 sådana uppgifter identifierats. Fyra av dessa uppgifter tycks gynna svA-elever starkt och tre tycks gynna svA-elever svagt (i relation till hur de presterat på provet som helhet). Fem av uppgifterna tycks svagt gynna elever som läser sv (i relation till hur de presterat på provet som helhet).

Om de 12 uppgifterna granskas närmare framträder ett mönster som återkommit under flera år. Elever som läser svA gynnas av uppgifter om de abrahamitiska religionerna (judendom, kristendom och islam), gärna med förutbestämda svarsalternativ. Elever som läser sv gynnas av öppna, resonerande uppgifter om företrädesvis livsfrågor och relationen mellan religion och samhälle. Hur detta ska tolkas eller hanteras är inte helt enkelt. Att gruppen elever som läser svA till exempel presterat bättre (än vad de gör på provet som helhet) på uppgifter som primärt rör viktiga frågor inom islam och/eller övriga abrahamitiska religioner är inte med nödvändighet ett tecken på att dessa uppgifter oskäligt gynnar denna grupp. Det kan helt enkelt vara så att denna elevgrupp är relativt kunnigare inom detta centrala kunskapsområde.

Provgruppen arbetar vidare med fortsatta analyser av vilken typ av uppgifter, vilket innehåll, vilka förmågor etcetera som gynnar elever som läser svA respektive elever som läser sv. Den övergripande ambitionen är att något minska antalet uppgifter som gynnar någon av de aktuella grupperna. Vid dessa analyser är det emellertid viktigt att beakta att det statistiska underlaget är bristfälligt, vilket ger systematiska fel i de analyser som görs. När provet digitaliseras kan ett bättre underlag erhållas då analyser kan göras på hela ålderskontingenter. Det gör att vi framöver kan se om mönstren från tidigare år går igen även när det statistiska underlaget blir mer solitt.

Som nämnts tidigare har vi för årets prov genomfört en helprovsutprovning ett år innan provet gick skarpt. Dock är elevunderlaget på cirka 300 elever otillräckligt för att kunna göra analyser på vilka uppgifter som gynnar respektive grupp av svA-elever och sv-elever, då väldigt få elever läser svA bland de elever som ingått i helprovsutprovningen. Då också övriga

utprovningens volymer under konstruktionsprocessen är för små och resurser saknas för att utveckla och kontinuerligt upprätthålla ett sådant arbete blir provgruppen därför för denna bias hänvisade till efterprovsanalyser som, vilket redan påpekats, även de bygger på bristfälligt underlag.

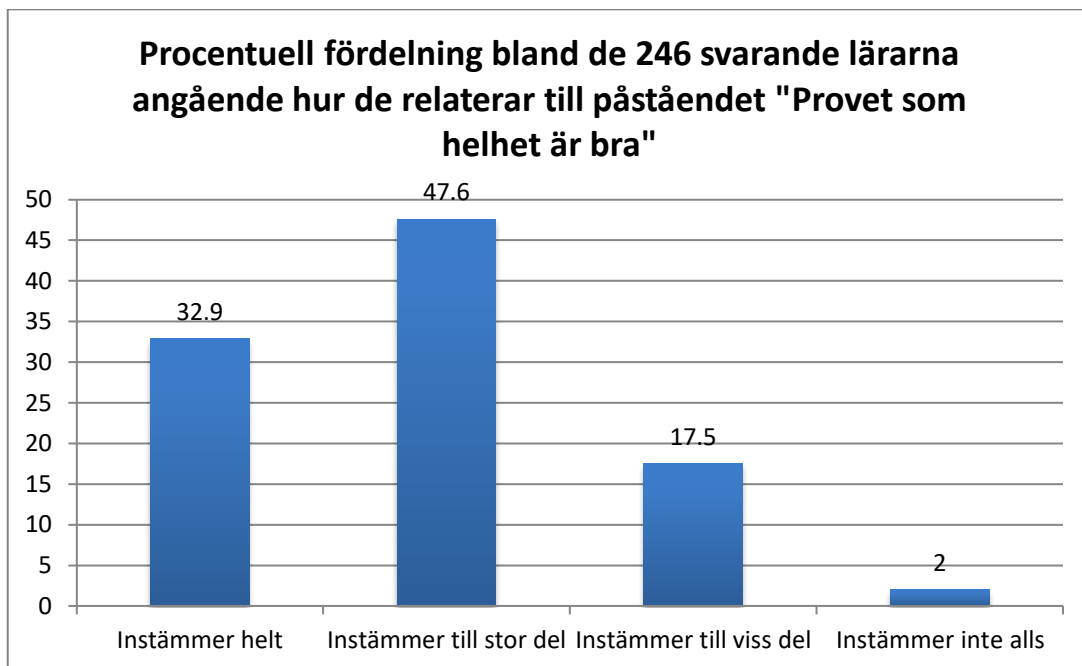
Provets konsistens

Provets inre konsistens kan mätas genom Cronbach alpha. Enkelt uttryckt uttalar sig detta mått om i vilken utsträckning de olika uppgifterna i provet mäter samma sak. Om så är fallet förväntas elever som löser uppgifter på en högre nivå genomgående göra detta i provet och omvänt förväntas elever som löser uppgifter på en lägre nivå genomgående göra detta. I 2024 års prov var alphavärdet 0,941. Det kan anses vara ett mycket bra värde på ett provs inre konsistens och ligger i linje med det alphavärde religionskunskapsprovet brukar ha.

Enkätresultat med kommentarer

I den lärarinformation som skickades ut i samband med proven 2024 ombads lärarna att fylla i en digital enkät som ett led i uppföljningen av provet. Trots att Skolverket under de senaste åren vidtagit vissa åtgärder i syfte att höja svarsfrekvensen är den fortsatt låg i jämförelse med åren då enkäten var ”obligatorisk” (till och med 2015). År 2024 var det 246 lärare som besvarade enkäten. På grund av en fortsatt låg svarsfrekvensen och osäkerhet i representativiteten i urvalet måste resultaten betraktas med stor försiktighet.

Som synes i figuren nedan ansåg flertalet av de 246 lärarna, eller 80,5 %, att de instämmer helt eller till stor del med påståendet ”Provet som helhet är bra”. Det är ungefär samma siffra som för provet 2023 (80,0 %). Något fler lärare än 2023 (26,9 %) befinner sig 2024 (32,9 %) i kategorin ”Instämmer helt”. Vad denna potentiella förändring beror på är emellertid svårt att sja om, när representativiteten i urvalet inte är säkerställd och inga ytterligare frågor ställs i anslutning till detta. En inte orimlig övergripande slutsats bör likväl vara att provet som helhet uppskattas av lärarna.

Figur 6. Lärares syn på provet i religionskunskap som helhet.

När det gällde resultatmönstret för frågan om provets omfattning förstärker siffrorna för 2024 trenden från de senaste proven. På senare år (2018, 2019, 2022 och 2023) har det skett en tydlig nedgång av gruppen lärare som uppfattar provet som alldeles för omfattande och årets siffra på 17 % är den lägsta hittills i provets historia. Samtidigt har det under samma tid blivit allt fler lärare som uppfattar provet som lagom omfattande och här är årets siffra på 78 % den högsta hittills. Utvecklingen över tid synes alltså vara att allt fler lärare ser provets omfattning som väl avvägd. Gällande siffrorna för frågan om skrivtiden (2 x 120 minuter) har det 2024 också skett en viss förändring som kan sägas ligga i linje med lärarnas inställning till provets omfattning och den övergripande trenden att fler lärare verkar tycka att provet är rimligt till sin omfattning. Antalet lärare som anser att provtiden är lagom (86 %) är den näst högst uppmätta siffran genom åren och antalet som anser att provtiden är för kort (5 %) är den näst lägsta. När det gällde frågan om i vilken grad elevernas provresultat ligger i linje med elevernas prestation under läsåret svarar 80 % av lärarna ”ja, för flertalet”. Det är i ungefärlig överstämmelse med siffrorna på proven från senare år. 2023 var siffran 78%, 2022 70%, 2019 84 %, 2018 70 % och 2017 76%. Som helhet bör en inte alltför djärv slutsats vara att provbetygen och lärarnas övriga bedömning av elevernas prestationer i de flesta fall förefaller att harmonisera.

Avslutning

Några slutsatser från 2024 års nationella prov i religionskunskap årskurs 9 är att:

- lärarenkäten bör göras obligatorisk för att på så vis möjliggöra en bättre grund för provutveckling,
- det bör ske en fortsatt analys kring vilka uppgifter i provet som gynnar olika undergrupper med

en särskild inriktning på de uppgifter som gynnat någon av undergrupperna starkt,

- det bör tillföras ökade (och över åren stabila) resurser från Skolverket, så att mer omfattande utprovningar och förbättrade statistiska analyser kan göras i förberedelsefaserna av provkonstruktionen och
- det bör införas en modell för provkonstruktion där provbetygsgränserna sätts efter det att provet genomförts, så att bättre likvärdighet mellan årskullskontingenterna kan erhållas.